

Yazar: Prof. Dr. Tessa Hofmann

Nar: Yaşam ve Ölümün Çelişkili Sembolü

Yayın Tarihi: **5 Ekim 2025**

Özet

Nar (*Punica granatum*), Latince’de *Malum punicum* [1] (“Punik, yani Fenike elması”) olarak da bilinirdi. Eski İnan dinlerinde ve İbrahimi dinlerde, ayrıca bu geleneklerden etkilenen sanatta nar; yaşam ve bereketin, güç ve iktidarın (imparatorluk küresi), zenginlik ve bolluğun, ama aynı zamanda kanın, ölümün ve kutsallığın karmaşık, çok anlamlı bir sembolüdür.

Alevi inancı ve felsefesiyle, özellikle de Raa Haqi topluluğuyla yakından ilişkili olan Yarsan inancı nar meyvesine özel bir anlam atfeder. Doğa, toplum, doğa yasaları ve toplumsal gelenekler üzerine kurulu bu inançta, doğaya ve topluma olan saygı ve yakınlıklarını göstermek için Yarsaniler yılın dört mevsimini kutlar; doğadan elde ettikleri ürünleri bu bayramlarla onurlandırır. Sonbahar, Yarsaniler için Nar Bayramı demektir.

Mitolojik ve Kültürel Anlamlar [1]

Nar, köken olarak özellikle Suriye’nin kuzeyinde büyük saygı gören Sami ana tanrıça Atargatis’in (Yunanca), Atar’ata’nın (Aramice) – Greko-Romen biçimiyle *Dea Syria* – olduğu kadar, eski İnan tanrıçası Ardivi Sura Anahita’nın da sembolüydü. Anahita su tanrıçasıdır ve yeryüzündeki tüm sular onun göksel kaynağından doğar. Aynı zamanda annelik bereketinin tanrıçasıdır ve insanların sağlıklı nesiller yetiştirmesini sağlar.

Narın hem yaşamın hem de ölümün sembolü olmasındaki çelişki, meyvenin fiziksel özelliklerinde yatar: Narın taneleri besleyici ve doyurucu olduklarından sıklıkla yaşamın simgesi olarak görülür. Ancak bu taneleri saran ve *aril* adı verilen kısım ise acı ve sindirimi zor olduğundan çoğu zaman ölümün sembolü olarak değerlendirilir. Bazı kültürlerde nar, yalnızca yeraltı dünyasında veya ölümün varlığında yetişen bir meyve olarak kabul edilir. Örneğin, Antik Yunan mitolojisinde nar, yeraltı tanrıları Hades ve Persephone ile ilişkilendirilmiştir. Hades, Persephone’yi kaçırarak yeraltı dünyasına götürür. Tanrıların babası Zeus, eğer Persephone yeraltında hiçbir şey yememişse annesi Demeter’in yanına dönebileceğine karar verir. Ancak dönüşünden hemen önce Hades, altı nar tanesini ağzına koyar. Böylece Persephone yeraltında bir şey yemiş

olduğundan, yılın üçte birini Hades ile, diğer üçte ikisini ise annesi Demeter ile geçirmek zorunda kalır.

Pers kültüründe de nar, eski Mazdeist dinin sembolizminde taşıdığı anlam nedeniyle sıklıkla ölümlle ilişkilendirilir. Mazdeist mitolojiye göre nar, ölümlerin meyvesidir ve yalnızca yeraltı dünyasında yetiştiğine inanılır. Bu mitolojik anlam kuşaktan kuşağa aktarılmış, narın Pers kültüründeki ölümlle bağlantısını pekiştirmiştir.

Nar, üç İbrahimi din için de sadece cennet meyvesi olarak değil, başka anlamlar bakımından da önemlidir.

Eski Ahit'te nar genellikle olumlu bir imge olarak sunulur; çünkü İsrail'e vaat edilen toprakların yedi önemli meyvesinden biri olarak kabul edilir.[2] Süleyman'ın Ezgiler Ezgisi'nde, İsrail halkı, kocasıyla (Tanrı'yla) âşık bir kadına benzetilir: "Peçenin arkasındaki alnın, nar gibi (parlıyor)" (Ezgiler Ezgisi 6:7). Ezgiler Ezgisi'nin yazarı bu meyveye tekrar tekrar atıfta bulunur; güzelliği övmek için canlı imgeler kullanır: "Narlarla dolu, en seçme meyveleri, servi çiçekleri ve zambaklarla bezenmiş bir bahçe gibi büyüdün" (Ezgiler Ezgisi 4:13).

Talmud'da da nar mecazı yer alır; özellikle çekici bir kişiyi tarif ederken, yakut kırmızısı nar taneleriyle dolu bir kaba benzetilir (*Baba Metzia* 84a).

Nar, İsrail topraklarının bereketinin sembolüdür (Sayılar 13:23; Yasa'nın Tekrarı 8:8). Antik çağlarda Kudüs'teki tapınaklarda görev yapan *Kohen Gadol* - başkâhin - görkemli cübbesinin eteklerine 72 altın nar (ve aralarına yerleştirilmiş 72 altın çan) işlemiş olarak hizmet ederdi (Çıkış 34:34). Bu süslemeler, tapınaktaki görkemli oymalı sütunların yanındaki nar motiflerini hatırlatırdı.[3] Tanah, Süleyman'ın yaptırdığı Birinci Tapınak'ın mimarisini şöyle anlatır: "Sütunlar yaptı; başlıklarını narlarla kaplamak için iki sıra hâlinde dizdi" (1 Krallar 7:18).

1 Samuel 14:2'de, Kral Saul'un bir nar ağacının gölgesinde oyalanmasından söz edilir. Nar ağacına ayrıca Yoel 1:12 ve Hagay 2:19 peygamberlerinde de rastlanır. Bir Yahudi mitine göre kusursuz bir nar 613 tane içerir; bu sayı, Talmud'a göre Tevrat'taki Yahudi *micv*alarının (emirlerinin) sayısına eşittir.[4]

Granada

"Yahudiler, İsrail toprakları dışına ilk yerleştiklerinde, yanlarında çoğu kez nar taneleri götürür ve yeni yurtlarında bunları dikerek yetiştirirlerdi. Antik dönemde Yahudi yerleşimcilerden oluşan böyle bir grup, İspanya'nın güneyinde bir şehir kurdu.

Bu şehrin asıl adı bugün bilinmemektedir. Ancak 711 yılında Müslümanlar (Endülüs

Emevileri) İber Yarımadası'nı fethettiklerinde, bu Yahudi yerleşimine rastladılar ve burada Yahudilere ait çok sayıda nar ağacı gördüklerinden, Arapça'da 'nar' anlamına gelen bir ad verdiler: *Gharnata al Yahud* - "Yahudilerin nar ağaçları." Bu ad yerleşti ve zamanla *Granada*'ya dönüştü.[5]

Merhametli Kardeşler Tarikatı (Christian Order of the Merciful Brothers) arma olarak üzerinde haç bulunan bir nar kullanır. Tarikat, armasında nar bulunan Granada'da kurulmuştur; ayrıca nar, Katolik Kilisesi'nde İsa'nın simgelerinden biri hâline gelmiştir. Granada kenti, aynı adı taşıyan il, pek çok kasabası ve İspanya Krallığı'nın armasının bazı bölümlerinde nar motifi yer alır; bu motif, İspanya'daki Hristiyan kralların fethettiği eski Granada Krallığı'nı temsil eder. İspanya bayrağı, ülkenin ulusal armasını taşır; dolayısıyla armanın alt orta kısmında bir nar da bulunur. Granada çevresindeki kırsal bölge günümüzde hâlâ önemli bir nar yetiştirme alanıdır.

Kur'an'da Nar

Nar (Arapça: *ar-rummân*; günümüzdeki El-Halil yakınlarındaki Rimmon şehrinden adını alır), Kur'an'da üç yerde geçer: 6:99, 6:141 ve 55:68. *Er-Rahman* (Rahmân Suresi) 68. ayette Allah, cennette insanların bulacağı meyvelerden söz eder. Nar, Allah'ın yarattığı nimetlerin bir örneğidir. Kur'an hem yeryüzündeki meyveleri hem de cennet meyvelerini şöyle tasvir eder: "O'dur ki gökten su indirir; onunla her çeşit bitkiyi çıkarırız. Ondan da yeşil (ekin) çıkarırız, ondan üst üste binmiş taneler çıkarırız. Hurma ağacının tomurcuğundan sarkan salkımlar, üzüm bağları, zeytin ve nar (çıkartırız) - birbirine benzer ve benzemez. Meyve verdiğinde meyvesine ve olgunlaşmasına bakın. Şüphesiz bunda iman eden bir topluluk için ibretler vardır." (*En'âm Suresi*, 6:99)

Cennet (*Cennetül-me'va*), ölümden sonra salihlerin kaldığı, "altından ırmaklar akan" (Bakara, 2:25) bir bahçedir; burada hurma ağaçları, asmalar (Bakara 2:266; İsrâ 17:91; Yâsîn 36:34) ve narlar (Rahmân 55:68) bulunur: "İkisinde de meyveler, hurma ve nar vardır."

Hristiyan sembolizminde nar

Hristiyanlıkta nar, *Ekklesia* (Yunanca: Kilise) - yani müminler topluluğu - anlamında Kilise'yi simgeleyebilir. Ancak bu eski bereket sembolü, aynı zamanda Kilise'deki şehitlerin çokluğunu ve gizemleri de temsil eder. Meyvenin sert, kırmızı kabuğu, Kilise'yi Mesih'in ve şehitlerin kanıyla kırmızıya boyanmış olarak simgeler (bkz. örn. Beda, *In Cant. Expos.* 4 = PL 91,1145). Çok sayıdaki tatlı tanesi, Kilise üyelerinin birliğini ifade eder (bkz. örn. Ambrosius, *Iac.* 2,1,3 = PL 14,646). Görünmeyen ama lezzetli taneler, mecazi olarak Tanrı'ya adanmış bir ruhun gizli erdemlerine işaret etmek için de kullanılmıştır (bkz. Beda, *In Cant. Expos.* 6,24 = PL 91,1180). Nar, ayrıca

yaratılışın Tanrı'nın eli ya da inayeti içinde bulunduğunu da sembolize eder.[6]

Nar, rahipliği de simgeler; çünkü sert kabuğu içinde bol meyve taşır (= rahipliğin züht yaşamı). Bu sembolizm nedeniyle, nar motifi Orta Çağ'a ait çok sayıda pano resminde görülür.

Yılbaşı Gününde Nar

Yahudi yeni yılı *Roş Ha-Şana*'da, dünyanın dört bir yanındaki Yahudiler, kutlama yemeğine başlamadan önce nar üzerine bir bereket duası okurlar. Nar, *micvalarla* dolu bir yaşamla ilişkilendirildiğinden, yaklaşan yılın da narın taneleri kadar çok micva ve iyi amelle dolu olması dileği gelenek hâline gelmiştir. Roş Ha-Şana'da inananlar, Tanrı'nın huzurunda davranışlarının hesabını verir ve tövbeye yönelirler. Hem diasporada hem de İsrail'de iki gün boyunca kutlanan tek bayramdır.[7]

Ermeni Apostolik Kilisesi, kuruluşunun ilk dönemlerinde bazı Yahudi ritüellerini ve kurumlarını benimsemiştir. Nar da yılbaşı kutlamalarında rol oynar: İstanbul'daki Ermeni Noel geleneğinde, nohut püresi, patates ve sotelenmiş soğanın susam ezmesi, yenibahar, karabiber ve tarçınla tatlandırıldığı *topik* adlı oruç yemeğinin yanı sıra nar da yer alır.

Yılbaşı ayininde, İstanbul Ermeni Apostolik Patriği binlerce narı kutsar ve ardından bunlar cemaate dağıtılır.

Ehli Hak İnancında Nar

Alevi inancında nar (Farsça: *anar*; Türkçe: nar), inancın, doğanın ve toplumsal uyumun çeşitli yönleriyle ilişkilendirilen çok katmanlı bir semboldür. Sıklıkla Raa Haqi inancına çok yakın olan →Yarsan felsefesiyle bağlantılıdır ve doğruluğu, bereketi ve bolluğu simgeler. Narın sembolizmi, aynı zamanda sevgi, tutku ve sonsuzluğu da kapsar; bu yönleriyle Alevi kültürü ve ritüellerinde önemli bir yere sahiptir:

Doğruluk ve Bolluk Sembolü: Yahudi geleneğinde olduğu gibi narın çok sayıdaki tanesi, çok sayıdaki iyi ameli ve buyruğu temsil edebilir. Bu, Aleviliğin doğru yaşama ve toplumsal iyiliğe verdiği önemle örtüşür.

Doğayla Bağ: Canlı rengi ve besleyici meyvesiyle nar, Alevilerin doğaya duyduğu saygının doğal bir sembolüdür. Alevi inancının merkezinde yer alan doğanın cömertliğini ve güzelliğini somutlaştırır.

Sevgi ve Tutku Sembolü: Bazı bağlamlarda nar, sevgi ve tutkuyla ilişkilendirilir; bu da insan ilişkilerinin duygusal ve ruhsal derinliğine işaret eder.

Ebediyet ve Süreklilik: Nar ağacının uzun ömürlü olması ve her yıl yeniden meyve vermesi, ebediyetin ve yaşam ile inancın sürekliliğinin sembolü olarak yorumlanabilir.

Nar Bayramı: Yıllık *Nar Bayramı*, narın kültürel ve toplumsal öneminin başlıca örneklerinden biridir. Meyvenin Alevi yaşamındaki yerini kutlar; geleneksel yemeklerde, şiirlerde ve diğer yaratıcı ifade biçimlerinde oynadığı rolü vurgular. Azerbaycan'ın Göyçay bölgesinde her yıl Ekim/Kasım aylarında kutlanır. İnançlı insanlar narı ebediyetin sembolü olarak görür. 2020 yılında (15.COM) bu festival, UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi'ne kaydedilmiştir.[8]

Kültürel Kimlik: Narı hem dini ritüellerden hem sanatsal ifadelerle kadar kültürel yaşamın pek çok alanında gören Aleviler için bu meyve, kimliğin ve mirasın sembolü olarak pekişir.

Yarsan felsefesi, Alevi inancı ve felsefesiyle yakından ilişkilidir. Doğa, toplum, doğa yasaları ve toplumsal geleneklere dayalı bir inançtır. Doğa ve topluma olan saygı ve yakınlıklarını göstermek için Yarsaniler, yılın dört mevsimini kutlar; doğadan elde ettikleri ürünleri bu bayramlarla onurlandırır. Sonbahar, Yarsaniler için Nar Bayramı demektir. Nar, olgunlaşan son meyvelerden biridir. Bu bayramla Yarsaniler, yılın ilk yarısını uğurlarken ikinci yarısını karşılarlar.

Her yıl Ekim ayının sonunda kutlanan Nar Bayramı, pazartesi günü başlar, üç gün sürer ve çarşamba günü sona erer.

Xawenkar: Nar Bayramı

Yarsani Nar Bayramı, *Ayinê Yari* ("kardeşlik ayini") olarak da bilinir ve dini bir törenle başlar. Yarsan inancına göre, Yarsan inancının kurucusu Sultan Suhāk [diğer: Sahak] ve arkadaşları, Halepçe'nin Şinawa bölgesindeki Mireno mağarasında mahsur kalırlar. Üç günün sonunda kurtulurlar ve yoksul bir kadının evine misafir olurlar. Kadının yalnızca bir horozu vardır, fakat bunu sevinçle Sultan Suhāk ve arkadaşlarıyla paylaşır. Bu olay yaklaşık 700 yıl önce yaşanmıştır. O tarihten bu yana Xawenkar ziyafeti, kızartılmış et ve pirinç eşliğinde kutlanır.

Xawenkar ziyafeti, Sultan Suhāk ve arkadaşlarının zafer ve kurtuluş bayramı olarak anılır. Yemekler ve nar ikram edildikten sonra, Yarsan kutsal kitabından dualar okunur. Yemekler yenilip narlar ikram edildikten sonra, yüzlerce kişiden oluşan tambur (*tanbur*) grupları, Yarsanizm'in kutsal sembollerinden olan tamburu çalmaya başlar. Xawenkar Bayramı, Yarsan pirllerinden Bābā Yādgār'ın Kermanşah Eyaleti'ndeki türbesinde kutlanır. Diğer önemli bir ziyaretgâh ise yine Kermanşah Eyaleti'nde, Perdīvar köprüsü yakınındaki Şeyhan'da bulunan Sultan Suhāk türbesidir.

Sonuç

Bu madde, Yakın Doğu'da narın, bereket, bolluk, şehitlik ve ölüm sembolizmlerinden türeyen, karmaşık ve kimi zaman çelişkili dini-kültürel anlamını ele almaktadır. Doğaya dayalı inanç vurgusu ve aidiyeti güçlü olan Ehli Hak (Yarsan) ve Raa Haqi gibi Alevi toplulukları için nar, kimlik oluşumunda özel bir önem taşır.

Özetle, narın ölümle ilişkilendirilmesi, kültürel, mitolojik ve tarihsel önemine dayanır. Meyvenin taneleri ve arili gibi kendine özgü nitelikleri, onun birçok kültürde – özellikle ölüm ve ahiret bağlamında – sembolleşmesine yol açmıştır. Yaşam, bereket ve bolluk simgesi ya da “ölülerin meyvesi” olarak görülse de nar, bugün hâlâ ilgi uyandıran, çok katmanlı ve çok anlamlı bir sembol olmaya devam etmektedir.

Sonnotlar

[1] Otto Zekert (ed.): Dispensatorium pro pharmacopoeis Viennensibus in Austria 1570. Avusturya Eczacılar Birliği ve Eczacılık Tarihi Derneği tarafından yayımlanmıştır. Berlin: Deutscher Apotheker-Verlag Hans Hösel, 1938, s. 143 (Granatum, Malum punicum) ve s. 146 (Malus punicus).

[2] İsrail Toprakları'nın yedi ana meyvesi (buğday, arpa, üzüm, incir, nar, zeytin ve hurma) için bkz. Susanne Lechner-Masser: Biblische Gestalten im jüdischen Religionsunterricht [Yahudi Din Eğitiminde İncil Figürleri]. Lübeck: Schöningh, 2017, s. 240.

[3] Daniel Killy: "Pomegranate: The Most Jewish Fruit" [Nar: En Yahudi Meyvesi]. Jüdische Allgemeine, 15 Eylül 2023, <https://www.juedische-allgemeine.de/kultur/die-juedischste-frucht/>

[4] "How Many Seeds Does a Pomegranate Actually Have? The Myth of the Perfect Number" [Bir Narda Gerçekte Kaç Tane Çekirdek Var? Mükemmel Sayı Miti]. Israelmagazin, 12 Ekim 2011, <https://www.israelmagazin.de/wie-viele-kerne-hat-ein-granatapfel>

[5] Killy, agy.

[6] Örneğin bkz. Antakyalı Theophilos, Ad Autolyticum 1, 4.

[8] Killy, agy.

[9] UNESCO, Somut Olmayan Kültürel Miras: Nar Bayramı, geleneksel nar festivali ve kültürü.

<https://ich.unesco.org/en/RL/nar-bayrami-traditional-pomegranate-festivity-and-culture-01511>

Kaynakça & İleri Okumalar

Aydın, Suphi. 2015. Henarek – Granatäpfelchen: Märchen aus dem Morgenland. Zazaki-Deutsch. Hamburg: Landeszentrale für Politische Bildung.

Israelmagazin. 2011. “How Many Seeds Does a Pomegranate Actually Have? The Myth of the Perfect Number.” Israelmagazin, 12 October 2011.

<https://www.israelmagazin.de/wie-viele-kerne-hat-ein-granatapfel>.

Killy, Daniel. 2023. “Pomegranate: The Most Jewish Fruit.” Jüdische Allgemeine, 15 September 2023. <https://www.juedische-allgemeine.de/kultur/die-juedischste-frucht/>.

Lechner-Masser, Susanne. 2017. Biblische Gestalten im jüdischen Religionsunterricht [Biblical Figures in Jewish Religious Education]. Lübeck: Schöningh.

UNESCO. n.d. “Nar Bayrami: Traditional Pomegranate Festivity and Culture.” Intangible Cultural Heritage.

<https://ich.unesco.org/en/RL/nar-bayrami-traditional-pomegranate-festivity-and-culture-01511>.

Zekert, Otto, ed. 1938. Dispensatorium pro pharmacopoeis Viennensibus in Austria 1570. Published by the Austrian Pharmacists’ Association and the Society for the History of Pharmacy. Berlin: Deutscher Apotheker-Verlag Hans Hösel.